

Commissie
van Toezicht
Leuven-Centraal

JAARVERSLAG
COMMISSIE VAN TOEZICHT
BIJ DE GEVANGENIS TE LEUVEN CENTRAAL

JAAR 2020

Jaarverslag van de Commissie van Toezicht
van Leuven-Centraal
Jaar: januari 2020 – december 2020

A : De leden van de Commissie van Toezicht

Cc : Het centraal Secretariaat van de CTRG

Inhoud

1	De Commissie van Toezicht.....	1
1.1	Samenstelling.....	1
1.2	Functioneren.....	1
1.3	Behandeling van verzoeken van gedetineerde personen en bemiddeling.....	5
1.4	De Commissie in cijfers.....	6
2	De penitentiaire inrichting – Gevangenis van Leuven-Centraal	11
2.1	Werking.....	11
2.2	Opmerkelijke gebeurtenissen / belangrijkste veranderingen binnen de inrichting .	11
2.3	De penitentiaire inrichting in cijfers	13
3	Het toezicht	15
3.1	Invloed van Corona op het toezicht	15
3.2	Detentieomstandigheden.....	16
3.3	Regime en activiteiten.....	17
3.4	Gezondheidszorg	18
3.5	Orde en veiligheid.....	22
3.6	Incidenten.....	24
3.7	Detentieplan	25
3.8	Bewakingspersoneel.....	26
4	Advies en informatie voor de CTRG	27
4.1	Praktische/technische ondersteuning.....	27
4.2	Werklast.....	28
4.3	Samenwerking met CTRG	28
5	Conclusie(s)	31

1 De Commissie van Toezicht

1.1 Samenstelling

Voorzitter :	VANDUFFEL Laura
Ondervoorzitter :	VRANCKEN Bart
Leden :	BEYENS Jan
	BUNDERVOET Loes
	DE GROOF Mélanie (jurist)
	HUYSMANS Hendrikje
	LANSBERGEN Michaël (jurist)
	LEYS Thomas (jurist) tot 19/11/2020
	LUYTEN Steven (arts) tot 16/01/2020
	NUYTTENS Goedele
	OBBELS Mimi (jurist)
	POCHET Sandrine
	SCHOTSMANS Martien (jurist)
	VAN ACKER Robert
	VAN DER VLIET Stef (arts) vanaf 16/01/2020 tot 19/03/2020
	VERHEIJEN Patrick (arts) vanaf 19/03/2020
	VILAIN Ruben (jurist)
	SWENNEN Luc
	WILLEMS Benny tot 15/10/2020
Secretaris :	ROEVENS Elke

1.2 Functioneren

1.2.1 Werking Commissie van Toezicht

De Commissie van Toezicht werd samengesteld op 1 september 2019, naar aanleiding van de inwerkingtreding van de relevante bepalingen van de Basiswet. De Centrale Raad is een aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers verbonden onafhankelijke instelling geworden. In elke Belgische gevangenis werd ook een nieuwe Commissie van Toezicht opgezet. Deze opstart betekende een bijna geheel nieuwe groep van leden die niet alleen zijn weg moest zoeken in het reilen en zeilen van het gevangeniswezen in het algemeen en die van Leuven-Centraal specifiek, maar ook organisatorisch zoekende is naar de meest optimale afstemming onderling en in verhouding met de Centrale Raad. Dit jaarverslag wordt voor het eerst opgesteld na een volledig jaar functioneren. We kunnen na dit jaar stellen dat de leden zich de werking van de gevangenis van Leuven-Centraal eigen beginnen te maken en ze op elkaars functioneren binnen de Commissie van Toezicht afgestemd geraken. Wat betreft de samenwerking met de Centrale Raad doen kan de Commissie enkele voorstellen die de samenwerking nog kunnen verbeteren (zie paragraaf 4).

De Commissie van Toezicht Leuven-Centraal bestond begin 2020 uit zeventien leden en één secretaris. Zij eindigde 2020 met vijftien leden en één secretaris. Ze vergadert in principe telkens op de laatste donderdag van de maand in de gevangenis. Omwille van de COVID-maatregelen gebeurde dit echter vijf keer virtueel. De basis voor haar werking zijn de klachten van gedetineerden zelf, die via een rapportbriefje een gesprek vragen met de Commissie. Zij reageert in principe niet op vragen van derden, zoals familieleden, partners of advocaten. Inhoudelijk heeft de Commissie de opdracht een onafhankelijk toezicht te houden op de gevangenis, op de bejegening van gedetineerden en op de naleving van de hen betreffende voorschriften. Dit kan gaan om de louter materiële situatie van de betrokkenen, maar evenzeer over gezondheidsaangelegenheden, welzijn of de interne rechtspositie.

De Commissie maakt haar werking aan de gedetineerden bekend via een voorstellingsfolder die werd opgemaakt door de CTRG. Deze werd bedeed aan de reeds aanwezige gedetineerden en wordt aangeboden in de welkomstmap voor nieuwe gedetineerden. Daarnaast stelde de Commissie van Toezicht zich voor aan de gedetineerden via het interne tv-kanaal 'JailTV'.

Sinds eind mei 2020, naar aanleiding van de COVID-maatregelen, haalt een vast lid van de Commissie de rapportbriefjes gemiddeld één keer per week op in de gevangenis. Dit lid scant deze en zet ze voor alle leden beschikbaar op een beveiligde gedeelde schijf. Iedere maand zijn er twee maandcommissarissen, waarvan er één de coördinatie op zich neemt. Zij contacteren de betrokken gedetineerden om de klachten die de CvT bereiken te bespreken en desgevallend een oplossing te zoeken. Bij dringende zaken informeert het commissielid de voorzitter, die hiervoor indien nodig onmiddellijk contact neemt met de directie. In alle andere gevallen worden de vragen in een maandelijks overleg besproken tussen de directie, de voorzitter en eventueel de maandcommissarissen en andere leden.

Indien nodig neemt de Commissie ook contact op met de verschillende diensten en afdelingen, zoals de PSD, het CAW, de werkhuisen ... De Commissie legt ook contacten met het gevangenispersoneel dat aanwezig is op de vleugels en meestal openstaat voor een gesprek.

Alle klachten en de opvolging ervan worden geregistreerd in een Excel-document dat werd aangereikt door de CTRG en minimaal werd aangepast naar de noden zoals ervaren binnen de Commissie van Leuven-Centraal. De coördinerende maandcommissaris vult dit document steeds aan zodat te allen tijde de status van iedere klacht voor de andere leden raadpleegbaar is.

1.2.2 Werking klachtencommissie

Op 1 oktober 2020 trad het formele beklagrecht binnen de gevangnissen in werking. Drie leden van de Commissie van Toezicht vormen samen een klachtencommissie (art. 31, § 1 Basiswet). De klachtencommissie is als rechtscollege bevoegd om klachten te behandelen over elke beslissing die door of namens de directeur ten aanzien van de gedetineerde werd

genomen (art. 32, § 2 en 148 Basiswet). Tegen haar beslissingen kunnen zowel de gedetineerde als de directeur hoger beroep aantekenen, bij de Beroepscommissie van de Centrale Raad (art. 159 Basiswet).

De Commissie van Toezicht Leuven-Centraal heeft er bewust voor gekozen om de drie leden die deel uitmaken van de klachtencommissie geen andere taken van de Commissie van Toezicht te laten uitoefenen. De bedoeling hiervan is om iedere (schijn van) partijdigheid of afhankelijkheid volledig uit te sluiten. De leden van de klachtencommissie blijven de maandvergaderingen van de Commissie van Toezicht volgen, maar verlaten de vergadering wanneer de bespreking van individuele klachten begint. Na enkele maanden werking is de Commissie van Toezicht ervan overtuigd dat deze werkwijze wel degelijk de voorkeur geniet.

1.2.3 Problemen bij de werking van Commissie van Toezicht en de klachtencommissie

Ledenuitval en werklast

De CvT startte in september 2019 met zeventien leden. Eind 2020 waren er nog elf actieve leden (drie leden namen de taken van de klachtencommissie op zich, twee namen ontslag en één lid staat op non-actief door ziekte). Bovendien zorgt de hoge administratieve werklast voor de maandcommissarissen ervoor dat niet ieder lid één of twee keer per jaar maandcommissaris kan/wil zijn. Daardoor wordt de werkdruk bij de overblijvende leden nog hoger.

Representatie van de gevangenispopulatie

Volgens de cijfers opgenomen onder 1.4.4. bereikt de CvT 28,3% van de gedetineerden. Cijfers over de profielen van de gedetineerden die de Commissie al dan niet bereikt ontbreken, maar bepaalde profielen lijken op het eerste gezicht ondergerepresenteerd (jongere gedetineerden, Arabische afkomst ...), andere dan weer overgerepresenteerd (Belgisch, middelbare leeftijd of ouder ...). De vraag is of een betere representatie van deze ondergerepresenteerde profielen onder de leden van de CvT ook het aantal klachten van die groep zou verhogen. Talenkennis speelt hier mogelijks ook een rol. Gedetineerden die geen Frans, Engels of Nederlands spreken, worden moeilijker bereikt en als ze zich melden zijn er geen media (vertaalapps, tolken ...) om het gesprek vlot te laten verlopen. Om deze reden wil de CvT in 2021 minstens één of twee nieuwe leden aanwerven die aan dit profiel beantwoorden (jongere man, één of twee talen beheersen die nu ontbreken zoals Spaans, Arabisch, Turks, Oost-Europese talen ...).

Onwil van de directie om te bemiddelen (zie ook 1.3.2 en 1.4.6.)

De ervaring is dat de directieleden van Leuven-Centraal ver afstaan van de gedetineerden. Zij brengen geen bezoeken op de vleugels waardoor de afstand tussen directie en gedetineerden erg groot is. Dit vermindert de kans op empathisch optreden en wederzijds begrip. Ook de kans op misverstanden groeit. De directie van Leuven-Centraal geeft ook aan niet open te staan voor bemiddeling, wat nochtans een van de kernopdrachten is van de CvT (art. 26, § 2, 3° Basiswet). Hierdoor wordt de CvT vaak noodgedwongen herleid tot boodschapper, wat een vlotte dialoog in de weg staat en vaak ook verhindert dat een probleem echt opgelost kan worden.

Deze weigerachtigheid om te bemiddelen, trok zich door in de beklagprocedure. De wetgever had de uitdrukkelijke bedoeling om bemiddeling een centrale plaats te geven in het beklagrecht. Artikel 153 Basiswet benadrukt deze aandacht voor bemiddeling binnen de formele beklagprocedure. In elk dossier dat werd ingediend bij de klachtencommissie verzette de directie zich echter stelselmatig tegen bemiddeling door de maandcommissaris van de Commissie van Toezicht (art. 153, § 1 Basiswet). Nochtans meent de klachtencommissie dat zo'n bemiddeling in enkele dossiers aanleiding had kunnen geven tot een voor alle partijen aanvaardbare oplossing.

Uitspraak klachtencommissie binnen veertien dagen

In principe moet de klachtencommissie zo spoedig mogelijk uitspraak doen en uiterlijk veertien dagen na het indienen van de klacht (art. 157, § 1 Basiswet). De klachtencommissie is hierin om meerdere redenen niet geslaagd. Ten eerste dienden de meeste gedetineerden hun klacht in via de brievenbus van de Commissie van Toezicht. De maandcommissaris maakte de ingediende klachten vervolgens over aan de klachtencommissie. Slechts een minderheid van klachten werd rechtstreeks via de post opgestuurd. Er gaat onvermijdelijk tijd verloren tussen het indienen en registreren van de klacht. Hiermee wordt een oud zeer geraakt waarop de Commissie van Toezicht al sinds het begin kritiek uit, namelijk dat het gebruik van 'brievenbussen' omwille van verschillende redenen (zie ook het jaarverslag van de Commissie van Toezicht 2019 en paragraaf 4.1.4) onvoldoende waarborgen biedt. Zij bracht dit meerdere keren ter kennis van de Centrale Raad, maar voorlopig zonder resultaat. De directie heeft vervolgens 48 uur de tijd om haar verweer over te maken. Zij hield zich steeds aan deze termijn van 48 uur. Ten tweede heeft de klachtencommissie vaste zittingsdagen, om de twee weken. Diende de gedetineerde een klacht in net na een zittingsdag, werd zijn zaak sowieso ten vroegste behandeld op de eerstkomende zitting. Ten derde waren er ook praktische obstakels. Zo vroegen sommige gedetineerden zelf om uitstel of had de klachtencommissie nog bijkomende stukken of informatie nodig.

Ontbreken van informatica

Voor een vlotte werking zou de Commissie van Toezicht moeten kunnen beschikken over basisinformatie zoals wetgeving, omzendbrieven en collectieve brieven, maar ook interne documenten (dienstnota's, interne richtlijnen ...) via Sidis-suite en intranet. Dit is onder andere noodzakelijk om onderbouwde antwoorden te kunnen terugkoppelen naar de gedetineerden. Daarnaast zouden de leden moeten kunnen beschikken over een Sharepoint waarop op een veilige manier documenten kunnen worden gedeeld en geraadpleegd. Eind 2020 kan de Commissie nog steeds geen gebruik maken van intranet noch Sidis-suite. Bovendien is een gedeelde schijf, die de Centrale Raad al vanaf de opstart van de Commissies van Toezicht eind 2019 beloofde, nog steeds niet functioneel.

Ontbreken van data

De Commissie beschikt niet over data over de in- en uitstroom van gedetineerden, waardoor een exacte meting van het aantal gedetineerden dat één of meerdere klachten heeft ingediend niet mogelijk is (zie ook paragraaf 2.3.1).

Ontbreken van draaiboeken of interne procedures

De Commissie heeft geen kennis van de procedures in geval van overlijden of onverwachte medische gebeurtenissen die om een dringende interventie vragen (zie ook paragraaf 2.2.4, 3.6.2 en 4.3.1).

Eigen lokaal en kast

Eind 2020 kreeg de Commissie van Toezicht een eigen lokaal binnen de inrichting toegewezen waar voorbereidende gesprekken onder de leden kunnen plaatsvinden. De beschikbare kast is voorzien van een slot waarvan geen zekerheid bestaat dat de directie of personeel er geen toegang toe heeft. De commissie hoopt dit in de toekomst te kunnen aanpassen, zodat er op een veilige manier gevoelige informatie kan worden bewaard.

1.3 Behandeling van verzoeken van gedetineerde personen en bemiddeling

1.3.1 Behandeling van verzoeken

Na ontvangst van het rapportbriefje is de standaardprocedure dat één of meerdere commissieleden de betrokkene op cel bezoeken. Zij vragen of de gedetineerde het gesprek op cel wil of liever in een neutraal gesprekslokaal. Sinds de uitbraak van Corona werden de commissieleden verplicht om de gedetineerden in een gesprekslokaal te zien (over de gevolgen hiervan meer onder paragraaf 3.1.2). De leden vragen steeds naar het verhaal van de gedetineerde, wie de betrokken partijen zijn, wat er al in de zaak is gebeurd, of hij zelf al contact heeft opgenomen met de directie, of hij toestemming geeft om de klacht verder met de betrokken personen te bespreken ... Indien de klacht van de betrokkene niet tot de bevoegdheid van de Commissie behoort (bijvoorbeeld klachten over de niet-toekenning van strafuitvoeringsmodaliteiten door de Dienst Detentiebeheer of de strafuitvoeringsrechtbank), melden de maandcommissarissen dit onmiddellijk aan de betrokkene. In dat geval verwijzen ze hem door naar zijn advocaat.

Na ieder bezoek rapporteren de maandcommissarissen de klachten in een intern document. Zij vermelden hierbij duidelijk welke actie daarin is ondernomen of nog moet worden ondernomen. De Commissie probeert zoveel mogelijk zelf de betrokken diensten en personen te contacteren om ook naar hun kant van het verhaal te luisteren. Waar mogelijk lost de Commissie het probleem op een informele manier op. Dikwijls gaat het over het ontbreken van een motivering bij een beslissing. Indien nodig bespreekt de Commissie de klacht met de directie. Soms vindt de Commissie een oplossing voor het probleem, maar vaak blijkt dit niet mogelijk te zijn. In beide gevallen koppelt de Commissie steeds persoonlijk terug naar de gedetineerde.

Het gebeurt frequent dat gedetineerden commissieleden aanspreken wanneer zij rondwandelen op de vleugels. Dat gaat meestal niet om officiële klachten. Wil een gedetineerde toch verder gaan met zijn klacht, vragen de commissieleden wel om een rapportbriefje te posten of noteren ze zijn verzoek om de maandcommissaris te zien.

1.3.2 Bemiddeling

In 2020 vonden geen formele bemiddelingen plaats gelet op de hoger beschreven weigering van de directie om te bemiddelen (zie paragraaf 1.2.3). Vanzelfsprekend is de werking van de Commissie van Toezicht gestoeld op het vinden van oplossingen via informele gesprekken en officieuze bemiddelingen.

1.4 De Commissie in cijfers

1.4.1 Aantal maandelijks vergaderingen en aanwezigheid van de commissieleden

30/01/2020: 11 (+ secretaris)
27/02/2020: 12 (+ secretaris)
22/04/2020: 14 aanwezigen (+ secretaris) - Online
13/05/2020: 14 aanwezigen (+ secretaris) - Online
25/06/2020: 9 (+ secretaris)
30/07/2020: 10 (+ secretaris)
27/08/2020: 11 (+ secretaris)
24/09/2020: 11 (+ secretaris)
29/10/2020: 11 (+ secretaris) - Online
28/11/2020: 12 (+ secretaris) - Online
17/12/2020: 12 (+ secretaris) - Online

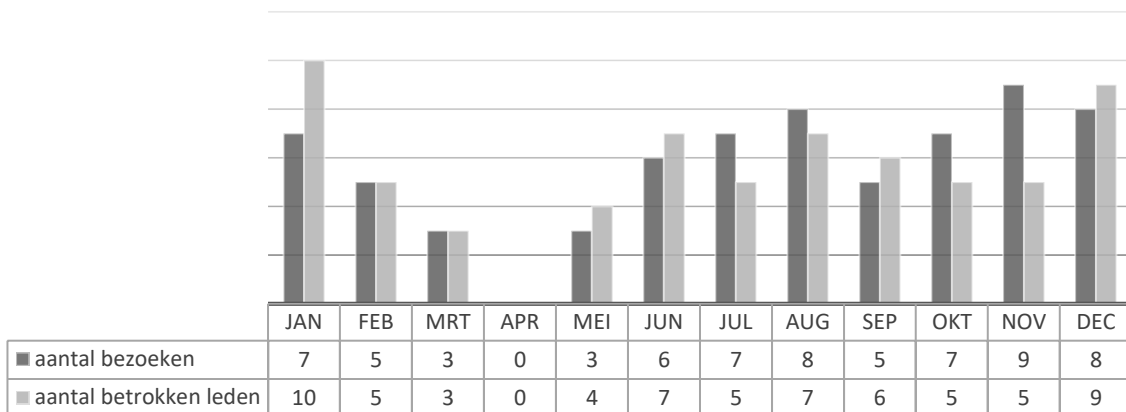
1.4.2 Aantal zittingen/vergaderingen van de KC en aanwezigheid leden KC

Alle zittingen van de klachtencommissie vonden plaats in dezelfde samenstelling. De klachtencommissie had op 6 oktober 2020 haar eerste zitting. Zij gebruikte deze als oefenzitting. Nadien waren er in 2020 nog vijf zittingen: op 20 oktober, 3 november, 17 november, 1 december en 15 december. Op 29 december was er geen zitting, gelet op de collectieve sluiting van de Centrale Raad. De klachtencommissie hanteerde het beleid om partijen zoveel mogelijk hun argumenten mondeling te laten toelichten (art. 154, § 1 Basiswet), tenzij een klacht kennelijk onontvankelijk was. Enkele gedetineerden lieten zich bijstaan door een advocaat, anderen verschenen alleen op de zitting. Geen enkele partij vroeg bijstand van een vertrouwenspersoon (art. 155, § 1 Basiswet). Er was geen enkele ambtshalve wraking en geen enkele partij diende een wrakingsverzoek in. Alle zittingen zijn vlot verlopen, waarbij zowel gedetineerden als de directie zich respectvol opstelden ten aanzien van alle partijen.

1.4.3 Aantal bezoeken in de penitentiaire inrichting

Januari:	7 bezoeken, nl. op 4, 9, 16, 23 met tien leden
Februari:	5 bezoeken, nl. op 6, 12, 17, 20, 27 met vijf leden
Maart:	3 bezoeken, nl. op 2, 4, 11 met drie leden
April:	Geen bezoeken wegens COVID-maatregelen
Mei:	3 bezoeken, nl. op 22, 28, 29 met vier leden
Juni:	6 bezoeken, nl. 3, 5, 11, 12, 15, 25 met zeven leden
Juli:	7 bezoeken, nl. 1, 10, 15, 18, 21, 24, 29 met vijf leden
Augustus:	8 bezoeken, nl. 1, 5, 7, 12, 14, 21, 25, 27 met zeven leden
September:	5 bezoeken, nl. 4, 11, 18, 19, 25 met zes leden
Oktober:	7 bezoeken, nl. 1, 6, 9, 13, 17, 23, 29 met vijf leden
November:	9 bezoeken, nl. 2, 4, 10, 13, 18, 20, 21, 25, 30 met vijf leden
December:	8 bezoeken, nl. 2, 3, 6, 13, 16, 20, 23, 29 met negen leden

Figuur 1. Aantal bezoeken en aantal betrokken leden

Onder aantal betrokken leden zijn steeds twee aangestelde maandcommissarissen opgenomen. Meestal gaat ook de arts maandelijks langs. Bovendien komen er vaak leden mee die nodig zijn om de klachten binnen een redelijke termijn af te sluiten of om nog een klacht op te volgen uit een vorige maand. Zij kunnen de maandcommissarissen tijdens één of meerdere bezoeken vergezellen of aparte bezoeken aan de gevangenis brengen. Dit maakt de werklast niet enkel voor de maandcommissarissen hoog, maar ook voor de andere actieve leden.

1.4.4 Aantal ingediende verzoeken van gedetineerde personen

In 2020 ontving de Commissie van Toezicht 227 verzoeken. In tabel 1 wordt weergegeven hoe deze verdeeld waren over de maanden. Hieruit blijkt dat de Commissie in oktober de meeste verzoeken en in april de het laagste aantal verzoeken ontving. Dit laatste zou verklaard kunnen worden door de afwezigheid van de leden door de COVID-maatregelen in die periode.

Tabel 1. Aantal ingediende verzoeken in 2020 van gedetineerden per maand

	aantal	%
Januari	27	9,7
Februari	11	4,0
Maart	10	3,6
April	6	2,2
Mei	12	4,3
Juni	26	9,4
Juli	30	10,8
Augustus	27	9,7
September	27	9,7
Oktober	49	17,7
November	28	10,1
December	24	8,7
Totaal	277	100

Tabel 2 geeft aan dat de meeste verzoeken ons bereiken via een rapportbriefje en dit dus de standaard manier is om de Commissie van Toezicht op te roepen.

Tabel 2. Wijze waarop de verzoeken de CvT bereikte in 2020

	aantal	%
Rapportbriefje	235	84,8
Interpellatie gedetineerde	33	11,9
E-mail/telefoon	5	1,8
Derden	2	0,7
CvT	2	0,7
Totaal	277	100

In tabel 3 worden de verzoeken opgedeeld naar onderwerp. Een vijfde van het totaal aantal verzoeken heeft betrekking op de detentieomstandigheden. Verder wordt de top drie vervuld door gezondheidszorg en incidenten.

Tabel 3. Onderwerp van de ingediende verzoeken in 2020

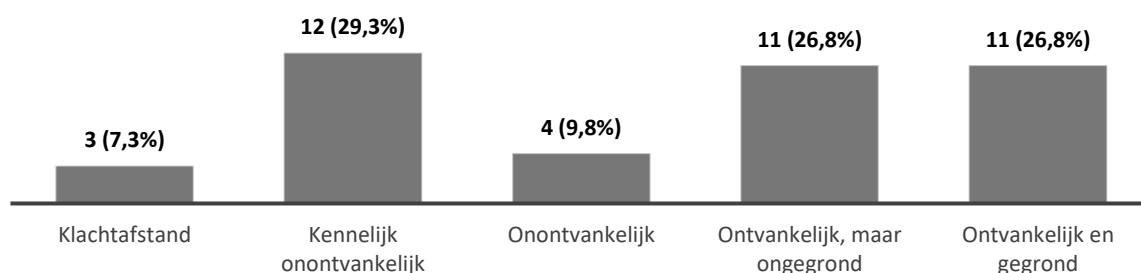
	aantal	%
Detentieomstandigheden	56	20,2
Regime en activiteiten	38	13,7
Gezondheidszorg	31	11,2
Incidenten	27	9,7
Contacten met de buitenwereld en familiale band	22	7,9
Orde en veiligheid	20	7,2
Personeel	18	6,5
Detentieplan	17	6,1
Garanties	1	0,4
Niet ingevuld	47	17,0
Totaal	277	100

De klachten werden ingediend door 99 verschillende gedetineerden. Daarnaast ontvingen de Commissie vijf anonieme klachten. Wanneer dit aantal vergeleken wordt met de totale (statische) capaciteit van de gevangenis (n=350), betekent dit een bereik van 28,3% van de gedetineerden. Opgelet: hierbij is evenwel abstractie gemaakt van de in- en uitstroom waardoor het aantal gedetineerden dat potentieel een klacht kon indienen hoger zal liggen dan 350. Het procentuele bereik zal dus in werkelijkheid lager liggen. Door een gebrek aan cijfergegevens over de bezetting en doorstroom zijn we echter niet in de mogelijkheid om dit exact weer te geven.

1.4.5 Aantal klachten ingediend bij KC

Dit jaarverslag rapporteert over alle klachten die werden geregistreerd door de klachtencommissie vóór 31 december 2020, zelfs al viel de beslissing over deze klachten begin 2021. Dit waren er in totaal 41, een overzicht van de beslissingen wordt weergegeven in figuur 2.

Figuur 2. Overzicht beslissingen klachtencommissie

Klachtafstand

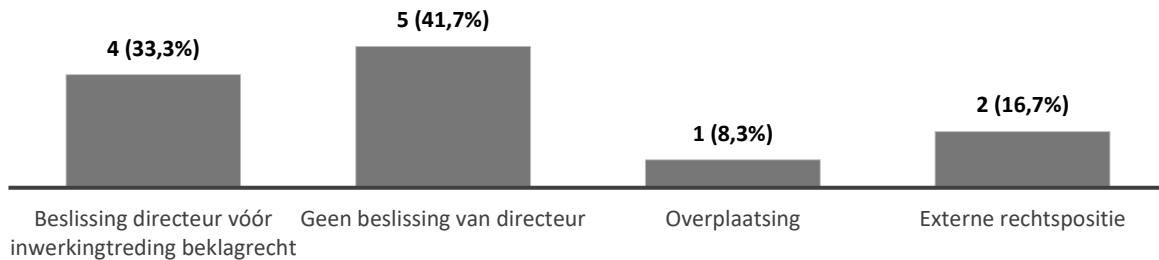
Drie gedetineerden deden afstand van hun klacht. Eén daarvan was impliciet, omdat de gedetineerde na zijn vrijlating niet meer reageerde. De maandcommissaris van de Commissie van Toezicht ging telkens na of de klachtafstand vrijwillig en zonder druk gebeurde.

Kennelijk onontvankelijke klachten

Zoals zichtbaar in onderstaand figuur waren er verschillende redenen waarom de voorzitter van de klachtencommissie twaalf keer besloot tot kennelijke onontvankelijkheid:

- Vier klachten waren gericht tegen beslissingen van de directeur die waren genomen vóór 1 oktober 2020 (datum van inwerkingtreding van het beklagrecht);
- Vijf klachten betroffen geen beslissingen van de directeur, waardoor zij niet binnen het toepassingsgebied van het beklagrecht vielen (art. 148, eerste lid Basiswet);
- Eén klacht ging over een overplaatsing, waarvoor de gedetineerde rechtstreeks klacht moet indienen bij de Beroepscommissie van de Centrale Raad (art. 163-166 Basiswet);
- Twee klachten gingen over een materie van externe rechtspositie, waarvoor de klachtencommissie niet bevoegd is.

Figuur 3. Kennelijke onontvankelijke klachten

Onontvankelijke klachten

In vier klachten besliste de voltallige klachtencommissie tot onontvankelijkheid van de klacht. Het betrof één klacht over een beslissing die was genomen vóór 1 oktober 2020 (datum van inwerkingtreding van het beklagrecht), één klacht die uiteindelijk geen beslissing van de directeur bleek te zijn en twee klachten die gingen over zogenaamde 'feitelijkheden'. De klachtencommissie is echter niet bevoegd voor feitelijk handelen waar er geen individuele beslissing van de directeur is.

Ontvankelijk, maar ongegronde klachten

De ontvankelijke, maar ongegronde klachten gingen hoofdzakelijk (#6) over aangevochten tuchtsancties. Andere thema's waar de klacht ontvankelijk doch ongegrond was, waren klachten over de toegang tot camerabeelden (#2), een voorlopige maatregel genomen in afwachting van een tuchtprocedure (#1), een ordemaatregel tot afzetting van werk (#1) en een naaktfoullering (#1).

Ontvankelijk en gegronde klachten

Ook bij de gegronde klachten had de meerderheid betrekking op tuchtsancties (#5). Van de vernietigde tuchtbeslissingen was er in twee gevallen een schending van het subsidiariteitsbeginsel (artikel 122, tweede lid Basiswet). In drie andere gevallen betrof het tuchtsancties die waren opgelegd louter op basis van het olfactorisch waarnemen van een wietgeur zonder enig bijkomstig objectief element. In deze drie gevallen besloot de klachtencommissie dat, gelet op het vermoeden van onschuld, niet in redelijkheid en billijkheid kon worden besloten tot het bewezen zijn van de tuchtrechtelijke feiten (art. 144, § 6, tweede lid Basiswet). Een ander soort klachten die de klachtencommissie gegrond verklaarde, hadden betrekking op het puntensysteem van Leuven-Centraal (#4). De klachtencommissie stelde het regime – dat lijkt te voldoen aan de Basiswet – op zichzelf niet in vraag, maar stelde wel vast dat mutaties naar dit regime in geen enkele zaak werden gemotiveerd, laat staan op een afdoende manier (art. 8 Basiswet). Andere gegronde klachten hadden ten slotte betrekking op een voorlopige maatregel in afwachting van een tuchtprocedure (#1) en een ordemaatregel waarin het bezoek van een vriend was geweigerd louter op basis van in de gevangenis geldend 'gewoonterecht' en waarin dus de vereisten van artikel 59, § 2 Basiswet waren miskend (#1).

1.4.6 Aantal bemiddelingen

In 2020 vonden er geen bemiddelingen plaats.

2 De penitentiaire inrichting – Gevangenis van Leuven-Centraal

2.1 Werking

Het standaardregime was in Leuven-Centraal oorspronkelijk het opendeurregime, door de Raad van State gekwalificeerd als een ‘gunstregime’ dat verder zou gaan dan het in artikel 48 e.v. Basiswet voorziene gemeenschapsregime. De gedetineerden brengen in dat regime een groot deel van hun tijd in groep door. Zij kunnen tijdens bepaalde uren vrij rondlopen op de vleugel waar zij verblijven en de cel van een andere gedetineerde binnengaan. Gedetineerden kunnen preventief, uit orde- of veiligheidsoverwegingen, of reactief, door middel van een tuchtstraf, aan beperktere regimes worden onderworpen. Dit opendeurregime werd in 2020 door de verandering van het ‘tussenregime’ naar het ‘basisregime’ (verder) afgezwakt (zie verder onder paragraaf 2.2.1).

In de gevangenis zijn er een schrijnwerkerij, boekbinderij en enkele werkhuizen. Verder is er een technische ploeg (die ook bestaat uit gedetineerden) die de gebouwen onderhoudt, schildert, metselt en allerhande herstellingen (zoals elektriciteit en verwarming) uitvoert. Er zijn ook een aantal diensten waarin de gedetineerden tewerkgesteld kunnen worden zoals de bibliotheek, de keuken, de kantine van het personeel, de wasserij, de milieudienst of als fatik op de vleugel. Ten slotte kunnen externe bedrijven werk uitbesteden aan gedetineerden. Het aanbod tewerkstellingsplaatsen is echter te beperkt om tegemoet te komen aan de grote vraag naar arbeid (zie ook verder onder paragraaf 3.3.2).

Typerend voor Leuven-Centraal is het grote aantal langgestraften. Deze gedetineerden verblijven vaak vele jaren in de instelling en zijn er dus voor lange tijd afhankelijk van. Omwille van hun lange verblijf in de gevangenis zijn deze gedetineerden goed op de hoogte van hun rechten. Van deze bijzondere positie moet de Commissie zich blijvend bewust zijn. Het is een uitdaging om klachten te plaatsen binnen de context van lange straffen en in de mate van het mogelijke iets voor hen te betekenen binnen de grenzen van het mandaat van de Commissie.

2.2 Opmerkelijke gebeurtenissen / belangrijkste veranderingen binnen de inrichting

2.2.1 Tussenregime wordt basisregime

Toen de CvT in 2019 startte met haar werkzaamheden gold in Leuven-Centraal het opendeurregime als basisregime. Het tussenregime (waarbij gedetineerden meer op cel moeten verblijven) werd hoofdzakelijk opgelegd indien de gedetineerde, naar aanleiding van enkele tuchtinbreuken, te veel ‘punten’ had gekregen, of op vraag van de gedetineerde zelf. Dat tussenregime duurde bovendien slechts maximaal drie maanden, waarna de gedetineerde kon terugkeren naar het opendeurregime (zie ook huishoudelijk reglement van 9 oktober 2017).

In september 2020 is het ‘tussenregime’ omgedoopt naar het ‘basisregime’. Iedere inkomende gedetineerde start in het basisregime op vleugel A en kan van daaruit evolueren

naar het opendeurregime van vleugels C, D of E of eventueel rechtstreeks doorgaan naar het nog progressievere regime van vleugel B. De bedoeling van de directie is om op vleugel B een regime te installeren waarbij er meer bewegingsvrijheid is dan in het gewone opendeurregime of basisregime, bijvoorbeeld via een ruimere en vlotte toegang tot de buitenlucht. Daarnaast worden gedetineerden die gedragsmatig niet functioneren in het opendeurregime opnieuw in het basisregime op vleugel A geplaatst. Deze overplaatsing naar het basisregime wordt sterk verbonden aan tuchtinbreuken. Bovenop tuchtsancties krijgen gedetineerden enkele 'punten' toegekend. Bij tien punten worden zij overgeplaatst naar het basisregime. Deze plaatsing geldt niet meer voor drie maanden, maar is nu voor onbepaalde duur. Zij kunnen, wanneer hun gedrag dit toelaat, opnieuw in het opendeurregime terecht komen afhankelijk van de gemaakte evolutie. Muteren naar een andere vleugel wordt voor beide categorieën van gedetineerden afhankelijk gesteld van hun gedrag op vleugel A én de beschikbare plaats in een ander vleugel.

De Commissie van Toezicht stelde enerzijds vast dat vleugel B, verantwoord door het differentiëren van gevangenisregimes, de meest vrije vleugel werd voor een bepaalde groep gedetineerden. Anderzijds groeide het 'basisregime' stilaan uit tot belangrijkste beheersinstrument voor de directie, waarmee zij kan aansturen wie zij geschikt acht om in het opendeurregime te mogen verblijven. Dit 'differentiëren in twee richtingen' komt omdat het opendeurregime volgens de directie "niet werkbaar is". Zij houdt ook vol dat "het basisregime het standaardregime is in andere gevangenissen".

Een gebrek aan transparantie over het muteren van het opendeurregime naar het basisregime (en omgekeerd) veroorzaakt veel frustratie bij de gedetineerden, wat in 2020 heeft geresulteerd in een groot aantal klachten. Zoals hierboven uiteengezet, heeft de klachtencommissie vastgesteld dat mutaties van het opendeurregime naar het basisregime steevast het resultaat zijn van enkele al tuchtrechtelijk bestrafte inbreuken doch waarbij de beslissing tot mutatie op zich niet wordt gemotiveerd. Daarnaast stelde de Commissie vast dat de mutatie van het basisregime naar het opendeurregime nog vager is. Door het gebrek aan duidelijke regels vermoeden gedetineerden dat die mutaties willekeurig gebeuren, of erger, dat er sprake is van voorkeursbehandeling, racisme of andere vormen van favoritisme. Wanneer gedetineerden hierover verduidelijking vragen bij de directie krijgen ze ofwel te horen dat ze op de wachtlijst staan, of ze krijgen helemaal geen antwoord. Welke parameters worden gehanteerd om deze mutatie al dan niet door te voeren is niet duidelijk, noch voor de gedetineerden, noch voor de CvT.

2.2.2 Wachtlijst tandarts

De CvT kaartte dit al aan in zijn jaarverslag van 2019, maar ook in 2020 blijven gedetineerden tandproblemen melden. Deze gaan van een onaanvaardbare wachttijd tot slordige zorg en zelfs foutieve ingrepen. De CvT is er zich van bewust dat gedetineerden vaker een groter risico lopen op gebitsproblemen, maar het uitblijven van goede en tijdige tandzorg vergroot die problemen alleen maar.

2.2.3 Nieuwe keuken

Daar waar vorig jaar nog heel wat klachten verband hielden met de catering door afwezigheid van de keuken is sinds april 2020 de nieuwe keuken in gebruik en brengt meteen een vermindering van de klachten op dat vlak met zich mee (zie ook paragraaf 3.2.3).

2.2.4 Overlijden

De CvT werd niet door de gevangenisdirectie op de hoogte gebracht van een nachtelijk overlijden van een gedetineerde op 18 juli 2020 (zie hierover verder ook paragraaf 3.6.2), maar vernam dit incident via de pers. Uit de talrijke gesprekken met gedetineerden en de analyse van documenten bleek bovendien dat de feiten gerelateerd in de persartikels niet overeenkomen van het werkelijke verloop van de ziektemelding en het overlijden van de betrokken gedetineerde.

De CvT interpelleerde de directie over het overlijden en werd daarop uitgenodigd voor een gesprek op 20 juli 2020. Aan de hand van talrijke gesprekken met gedetineerden, alsook op basis van het gesprek met de directie en een aantal documenten en verslagen (zie hierover paragraaf 3.6.2) stelde de CvT een observatierapport op waarin zij ook een aantal aandachtspunten en aanbevelingen formuleerde voor gevallen van ziektemelding bij nacht door een gedetineerde (opstellen van draaiboek en communicatie, zie hierover ook paragraaf 3.6.2). De Commissie maakte dit observatierapport over aan de directie met de vraag om dit verder aan te vullen of te corrigeren. De bemerkingen van de directie werden door de CvT ontvangen op 28 november 2020 (zie hierover ook paragraaf 3.6.2) en betrof, ondanks het gesprek met de directie, eerder een 'verweer' tegen het door de Commissie opgestelde observatierapport. In dit rapport stelt de directie wel in de toekomst de CvT te zullen verwittigen bij het overlijden van een gedetineerde.

2.3 De penitentiaire inrichting in cijfers

2.3.1 Gevangenisbevolking (maand per maand)

De maximale bezetting van Leuven-Centraal is 350 gedetineerden.

Op de werkelijke maandelijkse gevangenisbevolking heeft de Commissie echter geen zicht, ook voor haar blijft een aantal parameters onbekend. Het DG EPI registreert deze cijfers dagelijks. De Commissie zou hier theoretisch gezien zicht op kunnen krijgen, mits de beloofde toegang tot Sidis Suite in orde wordt gebracht, wat ook in 2020 nog niet het geval was. Binnen de gevangenis van Leuven-Centraal is er echter geen sprake van overbevolking. Iedere gedetineerde heeft een eigen cel. Op vleugel A is er wel één cel voor vier personen (voor gedetineerden die naar Leuven-Centraal transfereren) en twee duocellen voor gedetineerden met beperkte detentie (zij werken buiten de gevangenis en komen enkel binnen om te slapen). Aangezien de gevangenis als specifieke bestemming gedetineerden

met een lange straf heeft, vindt de Commissie het logisch dat iedere gedetineerde zijn eigen, individuele cel heeft. Hier wordt tot op heden aan vastgehouden.

2.3.2 Aantal personeelsleden (maand per maand)

De Commissie heeft geen zicht op het aantal personeelsleden per maand.

3 Het toezicht

3.1 Invloed van Corona op het toezicht

3.1.1 De mogelijkheid van de CvT om haar opdracht inzake toezicht uit te oefenen

Op 13 maart 2020 heeft de Centrale Raad met onmiddellijke ingang alle activiteiten van de Commissies van Toezicht in de gevangenissen opgeschort tot 3 april, wat hij uiteindelijk verlengde tot 19 april. Dit gebeurde zonder enig overleg met de lokale Commissie. Het zorgde ervoor dat de Commissie op dat moment geen toezicht kon houden. De Centrale Raad richtte een centraal telefoonnummer op, zodat gedetineerden hun klachten toch tot bij ons konden krijgen. Uiteindelijk werd op 19 maart een affiche verspreid in de gevangenis, die echter een verkeerd telefoonnummer bleek te bevatten. Hiervan kwam de Commissie pas op 7 april achter. Vanaf 17 april mocht wekelijks de brievenbus worden geledigd, maar mocht er nog niet in de nabijheid van gedetineerden worden gekomen. Pas begin mei kon de Commissie terug achter glas met gedetineerden spreken. Dit was een stap vooruit, maar de losse contacten met de gedetineerden die de maandcommissaris soms op de vleugels hadden en zeer waardevol bleken voor de toezichtstaak, waren toen nog niet mogelijk.

Het toen vigerende regime waarbij de helft van de vleugel alternerend openging, zorgde voor een belemmering van onze opdracht.

De maandvergadering van de Commissie bleef wel gewoon online doorgaan.

3.1.2 “Best practices” die ontstonden naar aanleiding van de coronacrisis

Door de coronacrisis werd de werking van de CvT noodgedwongen aangepast. De motivatie tot deze wijzigingen ligt enerzijds in de beperkende maatregelen binnen de gevangenis, anderzijds in de bescherming van de leden.

Mede door de coronacrisis werd er beslist om de rapportbriefjes gemiddeld één keer per week door een vast commissielid te laten ophalen in de gevangenis. Deze worden gescand en ter beschikking gesteld van alle leden op een beveiligde gedeelde schijf. Deze werkwijze laat toe de rapportbriefjes voor te bereiden voor het bezoek aan de gevangenis waarbij onder andere kan worden gekeken naar de voorgeschiedenis aan klachten en andere relevante informatie die nodig kan zijn om te communiceren naar de gedetineerden. De werkwijze maakt ook dat de klachten transparant zijn voor de andere leden die geen maandcommissaris zijn. Zij kunnen deze bovendien raadplegen wanneer ze zelf maandcommissaris zijn in een volgende maand. Deze werkwijze laat de werking ontegensprekelijk efficiënter verlopen.

Sinds de coronacrisis mogen leden van de Commissie gedetineerden niet meer individueel op cel zien. Ze worden nu noodzakelijkerwijs opgeroepen vanuit een centraal lokaal waar het gesprek met de maandcommissaris kan plaatsvinden. Hier ervaren we voor- en nadelen. De nadelen zijn ten eerste dat de gesprekken zichtbaarder worden en dus minder anoniem

plaatsvinden. Ten tweede komen de maandcommissarissen minder op de gang en worden ze minder *ad hoc* aangesproken. Dit verhindert ook dat zij de sfeer in de wandelgangen zelf kunnen vaststellen. Ten derde laat het gebrek aan celbezoek niet toe eventuele problemen aan de celruimte zelf te detecteren. Voordelen zijn dan weer dat de gesprekken efficiënter verlopen omdat de gedetineerden door een PB worden opgeroepen en zij/hij erop toeziet dat de gesprekken vlot op elkaar aansluiten. De maandcommissaris kan ofwel de gedetineerden in een lokaal in één bepaalde vleugel zien, ofwel in een lokaal op elke vleugel. De laatste optie laat bovendien toe te controleren of de informatie over de klachtencommissie op elke vleugel aanwezig is in de infobakjes. Tot slot ervaren sommige maandcommissarissen een onpersoonlijke gespreksruimte ook als een meerwaarde omdat de gesprekken daardoor meer gefocust zijn op de klacht zelf. Bij bezoeken op cel wordt de aandacht al wel eens afgeleid naar de aankleding van de cel of andere zaken.

3.2 Detentieomstandigheden

3.2.1 Netheid en goede staat van het gebouw: algemeen

Net zoals in 2019 stelt de Commissie zich vragen bij de staat van het gebouw waarin gedetineerden dagelijks moeten leven en het personeel dagelijks moet werken. De gevangenis van Leuven-Centraal dateert van 1860. Dat valt eraan te zien: twee strafcellen die in een absoluut mensonwaardige staat verkeren (kleine oppervlakte, beperkte natuurlijke lichtinval, geen klok, matras op houten kader bijna op vloerhoogte ... zie ook hieronder paragraaf 3.2.2), het continu stuk zijn van diverse zaken in het gebouw (bijvoorbeeld de douches), cellen die om de haverklap moeten worden opgesmukt, onvoldoende mogelijkheden voor de gedetineerden om privé met hun advocaat te praten wegens de open ruimte waarin tot vier gedetineerden afspraken hebben met hun advocaat, enzovoort. De directie ziet zich hier vanzelfsprekend met handen en voeten gebonden door besparingen allerlei. Daarnaast is het gebouw erkend als monument en zijn aanpassingen niet vanzelfsprekend. Tot slot moet hier ook vermeld worden dat de gevangenis voor renovaties afhankelijk is van de Regie der Gebouwen.

3.2.2 Netheid en goede staat van het gebouw: straf- en beveiligde cellen

De Centrale Raad startte eind 2020 een onderzoek in alle Belgische gevangenissen naar de staat en het gebruik van de straf- en beveiligde cellen. De CvT Leuven-Centraal werkte hieraan mee. Het ruimere onderzoek loopt verder in het begin van 2021. Zonder vooruit te willen lopen op de resultaten van dit onderzoek kan in algemene termen hierover al het volgende worden genoteerd.

Omdat het grootste deel van de cellen in Leuven-Centraal eenpersoonscellen zijn, wordt vaak gebruik gemaakt van de eigen cel voor het uitzitten van tuchtmaatregelen. Wanneer het gebruik van isolatie in straf- of beveiligde cellen nodig is, beschikt de instelling over drie ruimtes. Dit is ten eerste een 'naakte cel' op vleugel A en ten tweede twee ruimtes (de 'cachotten') binnen het cellulair gedeelte in de gang tussen de ingang van het cellulaire deel

en de centrale wacht in het centrum. Er zijn dus geen als dusdanig omschreven straf- en beveiligingscellen. De drie cellen worden voor beide functies gebruikt.

De directie bekijkt per situatie en na overleg wie waar terecht kan. De twee apart liggende cellen worden in regel gebruikt als de naakte cel op vleugel A al in gebruik is, als er sprake is van ernstige agressie tegen personen of als het lawaai dat betrokkene maakt in de naakte cel de rust op vleugel A ingrijpend verstoort.

De Commissie hoeft niet te wachten op de resultaten van de algemene studie om de lamentabele staat van de twee aparte cellen in de hoger beschreven gang aan te klagen. Deze ruimtes horen niet thuis in een 21ste-eeuwse strafinrichting en scoren ondermaats op alle te hanteren minimumcriteria. Deze kritiek wordt door alle rechtstreeks betrokkenen gedeeld, de directie inbegrepen. Desondanks stelt de Commissie vast dat deze situatie al jaren aansleept en er hierin nog geen begin van vooruitgang wordt geboekt.

De Commissie wil dit jaarverslag aangrijpen om dit aan te kaarten als een onmenselijke en vernederende behandeling voor iedere gedetineerde die in deze cellen terecht komt.

3.2.3 Keuken en voeding

In het eerste trimester van 2020 ontving de Commissie dezelfde klachten als in 2019 over de povere dienstverlening van de externe cateraar: de povere smaak van te gaar gekookte groenten, verbrand eten, vegetarische maaltijden die vlees bevatten ...

Er kwam een merkbare verbetering op het moment dat de keuken terug operationeel werd en de maaltijden niet meer door de externe cateraar moesten worden verzorgd. Dit merkte de Commissie aan het geringe aantal klachten over het eten dat ons nadien nog werd gemeld.

3.2.4 Kantine

Over de kantine kon de Commissie dezelfde klachten als in 2019 noteren. Aankopen via de kantine zijn dikwijls duurder dan wanneer men dit in promotie elders kan kopen. Aangezien er door de raamovereenkomst geen promoties worden doorgevoerd naar de kantine, zal deze klacht blijven bestaan.

3.3 Regime en activiteiten

3.3.1 Regime

Het 'basisregime' werd aangepast: het opendeurregime wordt nu beschouwd als een gunst. De gedetineerden verblijven ook voor onbepaalde tijd in het basisregime, met frustraties tot gevolg. Het al dan niet (opnieuw) mogen overgaan naar het opendeurregime is bovendien niet duidelijk geregeld. Het gebrek aan duidelijke criteria zorgt dat veel gedetineerden een gevoel van willekeur ervaren.

Het nieuw huishoudelijk reglement, dat nog niet ondertekend is door de minister, is wel reeds al van toepassing. Gedetineerden stellen vragen rond de wettelijkheid hiervan. Bovendien werd het nieuwe huishoudelijk reglement nog niet gecommuniceerd aan de gedetineerden, die dan ook niet meer weten welke regels al dan niet veranderd zijn.

3.3.2 Werk

Het aanhoudende probleem van te weinig werk waarover reeds gerapporteerd werd in het jaarverslag van 2019 is er niet op verbeterd tijdens de coronacrisis. Bovendien wordt nog steeds gebruik gemaakt van wachtlijsten, waarbij het voor gedetineerden (en de Commissie) onduidelijk is op welke positie van de wachtlijst zij staan, hoe de concrete toedeling van werk gebeurt, enzovoort. Aangezien sommige gedetineerden minder lang dan anderen op een wachtlijst staan, maar plots eerder werk krijgen (wat dan weer zou te maken hebben met bepaalde vertrouwensjobs), ontstaat er bij gedetineerden een gevoel van willekeur en discriminatie. Daarnaast is er onduidelijkheid rond de status van de werkende gedetineerde (bijvoorbeeld de rechten van de gedetineerden bij een arbeidsongeval).

Een duidelijk overzicht van en communicatie rond procedures binnen deze materie naar de gedetineerde toe is noodzakelijk.

3.3.3 Sport, culturele -en ontspanningsactiviteiten

Door besparingen op Vlaams niveau zijn er minder mogelijkheden op vlak van sport en cultuur dan in het verleden.

3.3.4 Bibliotheek

Door Corona werd de werking van de bibliotheek geëvalueerd om te onderzoeken hoe deze dienst verder kon worden gewaarborgd. De gedetineerde die verantwoordelijk is voor de werking van de bibliotheek werd hiervoor door de directie geconsulteerd. Zijn ideeën werden mee opgenomen in de nieuwe werking.

3.4 Gezondheidszorg

3.4.1 Gezondheidszorg algemeen

De meeste klachten ontstaan door een verstoorde relatie gevangenisarts-gedetineerde en tandarts-gedetineerde. De behandelende arts moet in principe de rechten van de patiënten respecteren en met hen empathisch omgaan. Hij plaatst de patiënt centraal en bouwt een vertrouwensrelatie met hem op. In de context van een detentie is het opbouwen van een vertrouwensrelatie niet steeds mogelijk. Soms is er eerder een gevoel van wantrouwen. Dit wantrouwen geldt in de twee richtingen. Enerzijds bestempelt de gevangenisarts sommige gedetineerden, al dan niet terecht, als "leugenachtig". Anderzijds twijfelen sommige gedetineerden aan de wetenschappelijke kennis van de arts. De gevangenisarts is ook niet steeds in de mogelijkheid om rekening te houden met de wensen van de gedetineerde,

bijvoorbeeld voor een specialistisch onderzoek of een behandelingsplan, maar motiveert dit onvoldoende naar de betrokkene toe, waardoor misverstanden (kunnen) ontstaan.

Bepaalde medische onderzoeken en behandelingen worden omwille van budgettaire overwegingen niet toegestaan. Enkele voorbeelden:

- Een gedetineerde kreeg wekelijkse kinesithérapie voor een lage rugprobleem. De behandeling werd zonder uitleg gestopt. Daarom vraagt de gedetineerde een CT-Scan wervels. Dit onderzoek wordt niet toegestaan. Hij krijgt enkel pijnstilling.
- Een gedetineerde moet naar eigen zeggen om de drie maanden naar het ziekenhuis voor een behandeling bij de uroloog. De betrokkene mag deze onderzoeken niet laten doen. De gevangenisarts acht dit geen noodzakelijke behandeling. Het ziekenhuis blijft hem echter afspraken geven.
- Een gedetineerde wenst wijsheidstanden te laten trekken. Dit kan in de gevangenis gebeuren door één van de tandartsen, maar betrokkene wenst een externe tandarts-specialist.
- Een gedetineerde vraagt om een correctie van een perforatie neustussenschot. De behandeling wordt geweigerd omdat er geen terugbetaling voorzien is.

De Commissie wenst de mensenrechtelijke verplichtingen van de gevangenisadministratie in herinnering te brengen. Een lidstaat heeft immers onder artikel 3 EVRM de positieve verplichting om gedetineerden in omstandigheden te houden die compatibel zijn met hun menselijke waardigheid en waarbij, rekening houdend met de praktische eisen van een opsluiting, zijn gezondheid en welzijn op een adequate manier worden verzorgd, in het bijzonder door hem de vereiste geneeskundige zorgen te verstrekken. Hierbij kan het ook onder de positieve verplichtingen van de lidstaat vallen om, voor gedetineerden wiens serieuze medische toestand dat vereist, gespecialiseerde medische onderzoeken uit te voeren.

Er zijn ook behandelingen waarover de arts een andere mening heeft dan de betrokkene. Zo is er een gedetineerde die zijn chronische medicatie voor slokdarm/maag wil stoppen en vervangen door een antibioticumkuur. De gevangenisarts oordeelt dat dit geen goede optie is. De gedetineerde wil ook liever cortisone-infiltraties tussen de ruggenwervels hebben dan medicatie. Ook hier gaat de arts niet op in omwille van de mogelijke bijwerkingen.

Ook stelde de Commissie problemen vast in het maken van afspraken bij externe gezondheidsdiensten. Zo noteerden de Commissie een klacht van een gedetineerde die volgens de gevangenisarts een afspraak had bij een specialist in Lantin te Luik. Bij navraag bleek dat die afspraak nooit werd genoteerd. Een andere gedetineerde zou een afspraak hebben bij een oogarts in het UZ Gent. Er werd aan de gedetineerde gezegd dat hij wat geduld moest hebben en dat het UZ Gent zelf contact ging nemen wanneer er een vrije plaats was. Blijkbaar werd de afspraak niet genomen.

Er waren in 2020 twee meldingen van ongevallen in de werkplaats van de gevangenis waarbij de gevangenisarts de nodige aangifteformulieren niet tijdig had ingevuld, zodat de verzekering de ongevallen niet erkende. De gevangenisarts vindt niets terug in het dossier en

is overtuigd dat de betrokkenen zich niet hebben aangeboden op de verpleegpost na het ongeval. Dit is een woord-tegen-woordsituatie.

Heel wat klachten gingen over de lange wachttijden voor extramurale raadplegingen, zowel op medisch als op tandheelkundig gebied. Mede door de COVID-maatregelen, werden afspraken uitgesteld. Dit werd niet steeds begrepen door de betrokkenen.

Talrijke klachten gaan over het niet naleven van de COVID-beschermingsmaatregelen door de penitentiair bewakingsassistenten, zoals het niet-dragen van mondmaskers, het bij elkaar zitten met te veel personen in een klein lokaal tijdens de koffiepauze, enzovoort. Dit werd meermaals aan de directie gerapporteerd.

Eén klacht betrof vervolgens een gedetineerde die een lagere dosis Suboxone kreeg (wordt gebruikt voor het behandelen van de afhankelijkheid van opioïde middelen, verdovende middelen, zoals heroïne of morfine). De betreffende gedetineerde was in de overtuiging dat de vermindering kaderde in een sanctie vanwege de gevangenisarts nadat hij hem had bedreigd. De gevangenisarts ontkent met klem.

Een andere gedetineerde was in hongerstaking. Hij beweerde dat de gevangenisarts geen controles deed van de vitale parameters. De gevangenisarts zegt aan de arts van de Commissie dat hij alle dagen een medische controle op de cel deed.

Nog een andere gedetineerde zegt onvoldoende medicatie te ontvangen wanneer hij in de weekends naar buiten mag. De verpleegpost is gesloten tijdens het weekend. De betrokkene mag blijkbaar niet te veel medicatie op zijn cel houden. De gevangenisarts zegt dat hij nalaat om de nodige hoeveelheid medicatie op voorhand af te halen tijdens weekdays.

Wat de Commissie ook nog moet vermelden, zijn de talrijke klachten over de tandheelkundige zorgen. Het gaat in de eerste plaats over de lange wachttijden alvorens men bij zelfs maar bij de tandarts kon langsgaan. Zo is er een gedetineerde die al acht maanden heeft gewacht heeft op een tandarts. Meestal moesten de gedetineerden in 2020 rekening houden met een wachttijd van drie à vier maanden. Bij pijn moest men zich behelpen met Paracetamol. De Commissie dient op te merken dat omwille van COVID-maatregelen gedurende een langere periode geen tandartsen beschikbaar waren.

Ten slotte ziet de Commissie ook veel gedetineerden die klagen over de slechte kwaliteit van de tandheelkundige verzorging, zelfs in die mate dat sommigen niet naar de tandarts gaan uit vrees voor een verkeerde behandeling. Meerdere keren heeft een bepaalde gedetineerde een rapportbriefje ingediend voor “knoeiwerk” door de tandarts die drie tanden zou hebben getrokken aan de verkeerde kant. Hij heeft hiervoor een vaststelling van schade laten doen door een externe tandarts-expert in de overtuiging dat het om een medische fout ging. Nadien ontstond een meningsverschil met de tandarts over het type tandprothese.

3.4.2 Gezondheidszorg en Corona

De gedetineerden ervoeren de coronacrisis op verschillende manieren. De coronacrisis heeft binnen de gevangenis muren vanzelfsprekend een weerslag, onder andere op het detentieregime. Het regime kan een invloed hebben op het psychisch welzijn van de gedetineerden en verdient een aparte vermelding. De CvT ervaart dat de gedetineerden doorgaans de noodzaak van de COVID-maatregelen begrijpen, maar dat de wijzigingen in het detentieregime hierdoor wegen op hun mentaal welbevinden.

De aangepaste bezoeksregeling leidt tot minder contact met de buitenwereld voor een groep van gedetineerden. De gedeeltelijke vervanging van fysiek bezoek door virtueel bezoek wordt doorgaans als positief, maar niet als gelijkwaardig aan fysiek bezoek ervaren. Het gemis van fysiek contact tijdens bezoek, ongestoord bezoek en frequent bezoek heeft een negatieve impact op het mentaal welbevinden.

De regels rond het dragen van mondkapjes en de daaraan verbonden tuchtsancties worden door de gedetineerden als zeer stresserend ervaren. Het feit dat niet alle PB's zich zelf aan de mondkapjesplicht en andere coronamaatregelen houden, geeft de gedetineerden het gevoel dat er met twee maten en twee gewichten wordt gehandeld. Dit zorgt voor ongenoegen bij de gedetineerden. De CvT kreeg meermaals melding van het niet dragen van mondkapjes door PB's versus het streng sanctioneren van gedetineerden hiervoor. Dit zorgt voor ongenoegen en mentale stress bij de gedetineerden.

In 2020 heeft zich geen geval van zelfmoord voorgedaan in Leuven-Centraal. De Commissie heeft geen formele meldingen gekregen noch signalen opgevangen dat er sprake is van één of meerdere pogingen tot zelfmoord bij gedetineerden die rechtstreeks gelinkt zijn aan de coronacrisis.

Tot slot wordt er noch een positief noch een negatief effect vastgesteld op vlak van psychologische/psychiatrische bijstand door de coronacrisis.

De coronacrisis dwong tot nadenken over de gang van zaken op een aantal vlakken. Hierdoor ontstonden een paar "best practices" die aan te moedigen zijn omdat zij het psychisch welzijn van de gedetineerden ten goede komt.

Ten eerste kon de Commissie door de noodgedwongen terugschroefing van de bibliotheekwerking vaststellen dat er overleg plaatsvond tussen de directie en de verantwoordelijke gedetineerde voor de bibliotheek. Er werd geluisterd naar, en rekening gehouden met, de aanbevelingen van deze laatste om de werking te verbeteren.

Ten tweede had de coronacrisis tot gevolg dat het fysieke bezoek afgeschaft werd en vervangen werd door de mogelijkheid tot het gebruik van Skype voor virtueel bezoek. Deze nieuwe mogelijkheid verdient de aanbeveling om blijvend te organiseren naast het fysiek bezoek. Er wordt in het bijzonder gedacht aan situaties waarin vrienden of familieleden van de gedetineerde ver wonen of moeilijk tot de gevangenis kunnen geraken. Op deze manier kan er gemakkelijker contact gehouden worden met de buitenwereld.

3.5 Orde en veiligheid

3.5.1 Controlemaatregelen (fouilles)

De collectieve brief nr. 141 van 30 januari 2017, inzake onderzoek aan de kledij - fouillering op het lichaam - onderzoek van de verblijfsruimte, zet conform de basiswet de regels uiteen voor de verschillende vormen van fouillering die door de wet voorzien zijn. De drie typen van fouillering die hierbij onderscheiden worden zijn onderzoek aan de kledij, fouillering op het lichaam en onderzoek van de verblijfsruimte. Leuven-Centraal beschikt over een fouilleplan dat de wijze beschrijft waarop en de omstandigheden waarin deze vormen van fouillering dienen uitgevoerd te worden.

In dit onderdeel gaat de Commissie specifiek in op het onderzoek van de verblijfsruimte.

De collectieve brief nr. 126 van 30 januari 2014, die beoogde de regels voor de verschillende vormen van fouillering uiteen te zetten, zowel op theoretisch als op praktisch vlak, voorzag dat het onderzoek van de verblijfsruimte *“moet uitgevoerd worden door minimum twee leden van het bewakingspersoneel”*. De collectieve brief nr. 141 van 30 januari 2017 wijzigde deze bepaling en stelt thans dat *“het wordt aanbevolen dat het onderzoek van de verblijfsruimte wordt uitgevoerd in aanwezigheid van minimum één ander lid van het bewakingspersoneel”*.

Het fouilleplan van Leuven-Centraal voorziet dat, behoudens wat betreft de vleugels B en E waar dagelijks twee onderzoeken van de verblijfsruimten worden uitgevoerd, op de overige vleugels dagelijks één cel aan controle wordt onderworpen. Op indicatie van de PA kan een extra controle van verblijfsruimten worden bevolen.

De controles worden op de vleugel bijgehouden in een zogenaamd ‘register’. Dit blijkt niet meer te zijn dan een agenda waarin handgeschreven de uitgevoerde celcontroles worden opgenomen.

Wanneer de gedetineerde niet op de hoogte is dat zijn verblijfsruimte werd doorzocht (niet aanwezig was) dient een bericht te worden achtergelaten dat een onderzoek van de verblijfsruimte heeft plaatsgevonden. Het model van dit bericht is voorzien in bijlage 4 bij de collectieve brief nr. 141 van 30 januari 2017. Toch kwamen er herhaaldelijk klachten over al dan niet vermeende celcontroles die niet werden medegedeeld aan de gedetineerde. Het zogenaamde register dat op elke vleugel wordt bijgehouden van de celcontroles biedt onvoldoende waarborgen om zulke klachten te verifiëren.

Een gedetineerde verklaarde daarnaast dat een celcontrole in zijn aanwezigheid werd uitgevoerd, maar volledig buiten zijn zicht. Hij diende zich voor de celdeur in de gang te plaatsen en de controle zelf werd aan zijn zicht onttrokken doordat de celdeur tijdens het onderzoek van de verblijfsruimte gesloten werd. De celcontrole werd bovendien uitgevoerd door één PA.

Als aanbevelingen geeft de Commissie mee dat het ten eerste aangewezen is om het onderzoek van de verblijfsruimtes minimum met twee leden van het bewakingspersoneel uit te voeren. Ten tweede dient de gedetineerde, wanneer deze aanwezig is, vanop de gang een duidelijk zicht te hebben op de celcontrole die wordt uitgevoerd. Ten derde is het aangewezen dat naast de bestaande en na te leven regels over het onderzoek van de verblijfsruimte de registers weergeven wanneer de controle is uitgevoerd en aan de uitgevoerde celcontroles een volgnummer te geven. Met andere woorden: de registers van de celcontroles dienen op meer transparante en te controleren wijze te worden bijgehouden.

3.5.2 Bewakingsapparatuur

De finaliteit van het gebruik van camera's in de gevangenissen is volgens de directie de volgende: "Misdrijven tegen personen of goederen (...) te voorkomen, vast te stellen of op te sporen.". Volgens de directie moet het gebruik van de camera's dat doeleinde strikt naleven: "Er mag niet meer worden gefilmd dan noodzakelijk voor dat doeleinde en er mag enkel worden gefilmd in het kader van dat doeleinde."

De directie van Leuven-Centraal stelt in de procedures voor de klachtencommissie dat "de gevangenissen enkel de beelden moeten bewaren voor de klachtencommissie als ze beantwoorden aan de finaliteit van de camerawet".

Niet zelden beroepen gedetineerden zich op de camerabeelden, onder meer bij een tuchtzitting en om hun klacht ten aanzien van de Commissie van Toezicht, dan wel de klachtencommissie, te staven. Soms staat de directie nazicht van de camerabeelden toe, soms niet.

De Commissie formuleert hierover de volgende aanbevelingen. Ten eerste, gelet op voornoemde ongelijke behandeling van de gedetineerden geplaatst in dezelfde omstandigheden, die schijnbaar op geen gemotiveerde te controleren gronden wordt gesteund, is het aan te bevelen dat de directie in ieder geval, wanneer de gedetineerde inzage vraagt van de camerabeelden (zeker naar aanleiding van een tuchtzitting), zij zo'n inzage steeds waarborgt. Ten tweede is het in elk geval aangewezen in een minimale bewaringstermijn van de camerabeelden te voorzien. In principe moet de bewaringstermijn voldoende zijn om de betrokkene toe te laten te reageren indien zich een incident heeft voorgedaan. Rekening houdende met de specifieke situatie van opsluiting adviseerde de voormalige Centrale Raad (advies 2018-08 van 21 december 2018) terecht een bewaringstermijn van 3 maanden. Ten derde zou, wanneer er een incident plaatsvond, het verslag automatisch vergezeld moeten zijn van de camerabeelden.

3.6 Incidenten

3.6.1 Tussen bewaking en gedetineerde personen

In 2020 ontving de Commissie achttien rapportbriefjes in verband met racisme van penitentiair beambten ten opzichte van gedetineerden. De Commissie besliste eerder om vanaf eind 2019 duidelijk gevallen van pestgedrag in de gevangenis te registreren in het maandverslag. Dit werd in 2020 dan ook zeer goed opgevolgd en geregistreerd.

Uit de verzamelde gegevens blijkt dat racisme wellicht niet als algemeen structureel probleem kan worden beschouwd, maar wel dat een minderheid van PB's zich hieraan op regelmatige basis lijkt te bezondigen. Dikwijls worden door de gedetineerden dezelfde bewakers bij naam genoemd. De Commissie bracht dit herhaaldelijk ter sprake in het overleg met de gevangenisdirectie, die toegaf dat er met enkele PB's wel degelijk problemen waren rond racisme. De directie beloofde de genoemde PB's hierover aan te spreken.

In gesprekken met de imam van de gevangenis kwam bovendien naar voren dat er meer racisme aanwezig is in de gevangenis dan zou blijken uit de ingediende rapportbriefjes. Sommige gedetineerden durven dit immers niet ter sprake brengen uit angst voor mogelijke represailles door het personeel.

Het is dan ook een blijvende opdracht voor het CvT om dit thema van nabij te blijven opvolgen.

3.6.2 Overlijden

Op 18 juli 2020 overleed een gedetineerde 's nachts in zijn cel. Op basis van diverse documenten die ter inzage werden gegeven aan de CvT, maar ook op basis van talrijke gesprekken gevoerd door de CvT met medegedetineerden kan zij het volgende stellen: het slachtoffer heeft vanaf 3u30 duidelijk aangegeven zich onwel te voelen en verzocht om medische hulp. De PB's – die enkel via het winket contact hadden met gedetineerde – hebben daarop een gevangenisarts opgebeld en een bericht achtergelaten op de voicemail aangezien de arts de telefoon niet opnam. Omdat de dokter van wacht niet terugbelde, namen de PB's contact op met een andere arts, die de PB's opdroeg de betrokken gedetineerde medicatie (paracetamol) te geven en beloofde de gedetineerde volgende ochtend op consultatie te komen. De gedetineerde zou de medicatie hebben geweigerd en hebben aangegeven veel pijn te lijden. Bij de dienstwissel van het bewakingspersoneel rond 6u15, ging een PB na hoe de betrokken gedetineerde het stelde. Deze gaf aan ademhalingsmoeilijkheden te hebben. Enkele minuten later zou de gedetineerde bewusteloos zijn neergevallen waarop de PB's de reanimatie opstartten (manueel en later met een defibrillator). Bij aankomst van de MUG rond 6u40 werd het overlijden van de gedetineerde vastgesteld.

Uit een ander incident, op 26 december 2020, waarbij een gedetineerde 's nachts om dringende medische hulp vroeg, komt opnieuw naar voren dat de hulpdiensten zeer laat

werden verwittigd ondanks het feit dat het om een medisch noodgeval ging (de gedetineerde werd geopereerd in het ziekenhuis, over de eventuele terugkeer is geen nieuws bekend).

De directie gaf tijdens een gesprek op 20 juli 2020 (zie paragraaf 2.2.4) enerzijds aan dat er geen procedure (protocol of draaiboek) voorhanden is voor de gevallen waarbij een gedetineerde 's nachts om medische hulp vraagt. De PB's zouden bij een medisch noodgeval louter de instructie hebben om de gevangenisarts van wacht te contacteren. In het rapport overgemaakt door de directie aan de CvT in reactie op het observatierapport dat de CvT opstelde naar aanleiding van het overlijden, wordt anderzijds op vage wijze verwezen naar "de procedure" en "instructies" die "staan beschreven in het NIP dat in elke inrichting aanwezig is". Ondanks herhaaldelijk aandringen van de CvT werd deze schriftelijke procedure tot nu toe niet overhandigd aan de CvT.

Uit dit incident komen een aantal duidelijke tekortkomingen naar voren: (1) er heerst onduidelijkheid over het al dan niet bestaan van een schriftelijke procedure met betrekking tot een nachtelijke dringende medische ingreep; (2) er heerst onduidelijkheid over de wachtregeling van de gevangenisartsen en de effectieve bereikbaarheid en beschikbaarheid van de gevangenisarts van wacht 's nachts; (3) er heerst onduidelijkheid over het precieze handelen van de PB's tijdens een nachtelijke interventie, in het bijzonder het al dan niet openen van de cellen van gedetineerden die aangeven in medische nood te verkeren; (4) er heerst kritiek over de kwaliteit van de medische zorgen die worden verstrekt in Leuven-Centraal, in het bijzonder met betrekking tot nachtelijke medische noodgevallen en tot slot (5) heerst er de indruk bij gedetineerden dat er onvoldoende zorg en/of aandacht wordt geboden bij nachtelijke medische klachten. Dit leidt bij een aantal gedetineerden tot veel onzekerheid en/of angst.

De CvT beveelt dan ook ten sterkste aan dat er een schriftelijk draaiboek/protocol zou worden opgesteld, zodat penitentiair beambten, directie en artsen duidelijke richtlijnen hebben voor gevallen van ziektemelding bij nacht door een gedetineerde. Het verslag dat door de Commissie van Toezicht overgemaakt werd aan de directie en de CTRG maakt gewag van een reeks aandachtspunten die in het draaiboek/protocol zouden moeten worden opgenomen. Ook de gedetineerden zouden op de hoogte dienen te worden gebracht van de krachtlijnen van dit draaiboek/protocol, zodat zij zekerheid hebben dat zij ook bij nachtelijke ziektemelding op efficiënte wijze zullen worden geholpen.

3.7 Detentieplan

3.7.1 Individueel detentieplan

Op 29 april 2019 zijn de bepalingen over het individuele detentieplan in werking getreden. Dit is, zeker voor langgestraften, een hoogst noodzakelijk instrument voor het vormgeven van hun detentie. Het hangt daarnaast onlosmakelijk samen met hun reclasseringsplan, dat op zijn beurt vereist is voor hun geleidelijke weg naar buiten. Ook in 2020 kreeg de Commissie diverse klachten over het individuele detentieplan, meer specifiek over het (nog

steeds) ontbreken binnen Leuven-Centraal van enige actie hieromtrent. De Commissie heeft inderdaad tot haar grote spijt vastgesteld dat er binnen Leuven-Centraal ook in 2020 nog niets geregeld was over het individuele detentieplan, aangezien 'de instructies van bovenaf' zouden ontbreken. De Commissie spoort de directie dan ook met aandrang aan om prioritair werk te maken van deze detentieplannen, in samenwerking met de gedetineerden.

3.8 Bewakingspersoneel

Er waren het afgelopen jaar veel klachten rond het niet dragen van mondklappers door het bewakingspersoneel. De Commissie stelde zelf regelmatig vast dat mondklappers inderdaad niet door het personeel werden gedragen. Naar gedetineerden toe was er een transitieperiode in termen van sensibilisatie rond het dragen van de mondklappers, nadien werd bij overtreding van de regels tientallen keren dezelfde tuchtsanctie uitgesproken voor iedere gedetineerde, ongeacht zijn voorgeschiedenis.

De directie beweert weinig slagkracht te hebben in het sanctioneren van het bewakingspersoneel. De Commissie spreekt zich hierover niet uit, maar stelt wel vast dat dit er terecht voor zorgt dat gedetineerden het gevoel krijgen oneerlijk en ongelijk te worden behandeld. Vanuit deze bezorgdheid kan aanbevolen worden dat het personeel wel degelijk aangesproken en gesanctioneerd dient te worden wanneer zij de regels overtreden.

Klachten wegens pesterijen en racisme blijven regelmatig voorkomen (zie ook paragraaf 3.6.1). Ook hier lijkt de directie te zeggen dat er weinig aan te doen valt. De gedetineerden lijken hier machteloos te staan en kunnen dit enkel ondergaan. In dat opzicht lijkt het opstarten van bemiddeling een goede zaak. Hopelijk kan dit voor gedragen oplossingen op het terrein zorgen.

Vanuit contacten met de vakbond wordt beweert dat er niet meer problemen zijn rond racisme dan in 'de buitenwereld' en dat het personeel tracht te streven naar een dynamische veiligheid door een actievere rol op te nemen met de gedetineerden. In Leuven-Centraal zouden er volgens hen dan ook weinig gevallen van agressie bekend zijn.

Tenslotte wordt door besparingen het invullen van het personeelsbestand moeilijker, er is een gebrek aan kandidaten en de criteria voor toelating zijn gewijzigd. Er kan vastgesteld worden dat interim's en mensen die instromen via Rosetta (startbaanovereenkomst) zorgen voor een andere dynamiek. Voor de renovatie van Vleugel B waren er 280 gedetineerden voor 226 VTE. Na de renovatie zijn er 400 gedetineerden voor 192 VTE.

4 Advies en informatie voor de CTRG

4.1 Praktische/technische ondersteuning

4.1.1 Gedeelde schijf

De Commissie van Toezicht zette uit noodzaak – wegens het gebrek aan actie vanuit de Centrale Raad – zelf een online, beveiligd platform op. De Commissie gebruikt dit platform om op een vertrouwelijke manier documenten onder de leden uit te wisselen. Een meermaals door de Centrale Raad beloofde Sharepoint was in 2020 nog steeds niet actief. Deze inderhaast eigenhandig gemaakte schijf werkt goed, maar heeft vanzelfsprekend ook enkele nadelen: de leden van de Commissie kunnen niet tegelijkertijd aan een document werken, bestanden moeten telkens worden gedownload en na wijziging ervan opnieuw worden geüpload, enzovoort. De Commissie van Toezicht beschouwt een degelijke en makkelijk hanteerbare Sharepoint als een noodzakelijk instrument voor haar goede werking. De Commissie hoopt hiervoor in 2021 op beterschap.

4.1.2 Mailadres

De Commissie van Toezicht zou naast een Sharepoint ook moeten beschikken over een eigen e-mailadres. De Centrale Raad kondigde meermaals aan dat dit in gebruik zou worden genomen, doch doorheen 2020 beschikte de Commissie niet over een eigen e-mailadres. De Commissie was hierdoor in 2020 niet enkel moeilijk digitaal bereikbaar, de secretaris kreeg nog steeds e-mails met naam en toenaam in haar persoonlijke mailbox van personen die het contactformulier voor de CvT gebruikten dat beschikbaar is via het internet. De Commissie hoopt hiervoor in 2021 op beterschap.

4.1.3 Registratiedocumenten

De Centrale Raad maakte een model voor het maandverslag en een Excelbestand voor de opvolging van klachten. De Commissie werkte in 2020 enkel met het Excelbestand. Het model voor het maandverslag heeft voor de werking van de CvT geen meerwaarde en vormt slechts een bijkomende administratieve last.

4.1.4 Werking met brievenbussen

De Commissie van Toezicht kaartte, in navolging van haar jaarverslag van 2019, meermaals bij de Centrale Raad aan dat het systeem van 'brievenbussen' anno 2020 volledig achterhaald is. Zij dringt erop aan dat de Centrale Raad, samen met het DG EPI, nadenkt over en investeert in veiligere alternatieven. De brievenbussen hangen op de vleugels in het volle zicht. Bovendien hebben in Leuven-Centraal nog steeds niet alle gedetineerden onbeperkt toegang tot een van de brievenbussen van de Commissie van Toezicht. Er zijn ten slotte *legio* manieren – zonder dat de Commissie beweert dat dit effectief gebeurt – om rapportbriefjes eenvoudigweg uit de brievenbussen te vissen. Alleen al deze mogelijkheid lijkt volgens de Commissie onverenigbaar met een vertrouwelijke klachtenafhandeling. Het blijft opvallend

dat veel gedetineerden hun rapportbriefjes vaag formuleren (bijvoorbeeld: “Graag een gesprek, a.u.b.”). Een veilig, betrouwbaar en betrouwbaar systeem om te communiceren met de Commissie van Toezicht en klachten in te dienen, is nochtans een noodzakelijke bestaansvoorwaarde voor een degelijk functionerende toezichtsinstantie. Zij dringt opnieuw aan op een beter systeem dan brievenbussen. De Commissie hoopt hiervoor in 2021 op beterschap.

4.2 Werklast

4.2.1 Aantal leden

De Commissie van Toezicht van Leuven-Centraal bestond begin 2020 uit zeventien leden en één secretaris. Zij eindigde 2020 met vijftien leden en één secretaris. Daarnaast hebben drie leden een rol binnen de klachtencommissie opgenomen. Gelet op het beleid van de Commissie Leuven-Centraal om hen geen andere taken van de Commissie te laten uitvoeren en de hoge werklast door het aantal klachten, vallen de leden van de klachtencommissie niet meer in te schakelen als maandcommissaris. Om al deze redenen is de werklast bij de resterende leden van de CvT nog groter geworden. De Commissie kan volgens de Centrale Raad nieuwe leden slechts uit de wervingsreserve aanwerven. De wervingsreserve komt echter niet tegemoet aan de nadrukkelijke vraag van de Commissie naar meer diverse profielen. Nieuwe aanwervingen (buiten de reserve) zouden pas mogelijk zijn vanaf augustus 2021. De Commissie richtte constructieve voorstellen naar de Centrale Raad. Zij kreeg ofwel geen antwoord, ofwel een antwoord die de Commissie louter herinnerde aan de wervingsreserve van de Centrale Raad waaraan zij zich te houden had. De Commissie was doorheen 2020 bezorgd dat het uitblijven van een daadkrachtig optreden van de Centrale Raad en de moeilijk verklaarbare onwrikbaarheid om af te wijken van de wervingsreserve (hoewel dat vanuit diversiteitsoogpunt nodig is) zal leiden tot een nog grotere werkdruk bij de resterende leden en er uiteindelijk toe zal leiden dat nog meer leden zullen afhaken in 2021. De Commissie hoopt hiervoor in 2021 op beterschap.

4.2.2 Evenwicht tussen wettelijke taken

In het jaarverslag van 2019 meldde de Commissie al dat de Centrale Raad veel informatie, registratie en administratieve geplogenheden verwacht van de Commissie. Sommige gegevens registreert het DG EPI echter zelf centraal. Dit parallel aan de directie bevragen, zou dubbel werk zijn. De Commissie is zich bewust van haar taak onder artikel 26, § 2, 2° Basiswet, maar ervaart soms dat deze taak haar andere taken (art. 26, § 2, 1°, 3° en 4°) overschaduwet. De Commissie meent dat een goed evenwicht moet worden gevonden tussen al deze kerntaken. De Commissie hoopt hiervoor in 2021 op beterschap.

4.3 Samenwerking met CTRG

4.3.1 Overlijden/incidenten

De CvT stelt vast dat het nachtelijke overlijden van een gedetineerde (zie ook paragrafen 2.2.4 en 3.6.2) onvoldoende, onzorgvuldig en weinig transparant werd gecommuniceerd

zowel naar de CvT, medegedetineerden als naar de pers toe. Ook wordt de CvT nog steeds niet systematisch op de hoogte gebracht van het overlijden van gedetineerden. Bovendien deden de gedetineerden melding aan de Commissie van Toezicht van nog een ander nachtelijk incident, omdat zij de indruk hadden dat er pas een medische interventie gebeurde nadat de gedetineerden zelf naar de hulpdiensten belden. Mocht er een duidelijke procedure hebben bestaan, had de CvT toezicht kunnen uitoefenen of alles correct was verlopen.

De CvT stelt daarom dat de algemene richtlijnen en/of een gedetailleerd draaiboek/protocol voor medische noodsituaties – in het bijzonder wanneer deze zich 's nachts voordoen – moet worden opgesteld via DG EPI. De CvT stelt ook dat de Centrale Raad een algemene richtlijn zou moeten geven over het op de hoogte stellen van de CvT indien specifieke incidenten zich zouden voordoen die een impact hebben op de gedetineerden (zowel op hun welzijn als op hun rechten), zoals bijvoorbeeld een nachtelijk overlijden.

Deze aanbevelingen werden overgemaakt aan de CTRG in een observatierapport op 18 december. De ontvangst hiervan werd bevestigd, maar verdere feedback over het vervolg dat hieraan gegeven wordt blijft voorlopig uit.

4.3.2 Coronacrisis

De Commissie van Toezicht heeft er vanzelfsprekend begrip voor dat de volledige Belgische samenleving begin 2020 werd overvallen door een pandemie met onvoorspelbare gevolgen. Zij heeft er ook begrip voor dat de Centrale Raad zijn positie als centrale toezichtsinstantie aangreep om snel in te grijpen en uniforme richtlijnen uit te vaardigen. De Commissie betreurt het echter dat deze richtlijnen erin bestonden dat enkele weken helemaal geen toezicht kon en mocht worden uitgeoefend in de gevangenissen. Net in zulke omstandigheden is toezicht onontbeerlijk. Zij had gehoopt op een flexibelere houding van de Centrale Raad, die gerust aan de lokale Commissies van Toezicht enige autonomie kon overlaten om zelf te beslissen hoe zij haar toezichtsrol had willen vormgeven. De Centrale Raad verspreidde (zonder hierover te communiceren naar de lokale Commissies) affiches met een centraal telefoonnummer. Het kwam de Commissie via via ter ore dat het gedrukte telefoonnummer een fout bevatte, waardoor gedetineerden nog steeds geen klachten konden indienen. Samengevat meent de Commissie dat de Centrale Raad op dit vlak beter had kunnen samenwerken met de lokale Commissies.

4.3.3 Inzet voor strafcelonderzoek

De Centrale Raad voert een groot onderzoek naar de staat en het gebruik van straf- en beveiligde cellen. Aan de participerende vrijwilliger(s) van de CvT werd aan de start van het onderzoek gevraagd om een uitgebreide standaardvragenlijst in te vullen. De lokale directie werd pas laat verwittigd dat de Commissie van Toezicht hieraan zou meehelpen, wat de communicatie niet heeft bevorderd. De Commissie bekleedde hier initieel een louter uitvoerende rol. De betrokkenheid van de lokale Commissie van Toezicht was achteraf bekeken eerder van ondersteunende aard. De Commissie moedigt zulke onderzoeken zeker

aan, maar beveelt bij nieuwe onderzoeken wel aan dat er meer aandacht moet zijn voor communicatie en horizontaal overleg.

4.3.4 Communicatie top-down

Algemeen valt de huidige relatie tussen de Commissie en de Centrale Raad vooral te beschouwen als een *top-down* relatie. De Commissie miskent vanzelfsprekend niet dat de Centrale Raad volgens de Basiswet de werking van de Commissies moet ondersteunen, coördineren en controleren (art. 22, 3° Basiswet). In 2020 vulde de Centrale Raad deze taak zeer verregaand in. Zijn visie op de lokale Commissies is dat het de ogen en oren zijn van de Centrale Raad, die slechts als taak hebben te ‘observeren, noteren en rapporteren’. Andere opvattingen, constructieve voorstellen tot overleg en eigen initiatief van de lokale Commissie werden in 2020 de kop ingedrukt, soms met weinig meer uitleg dan de klaarblijkelijk allesrechtvaardigende hiërarchisch hogere positie van de Centrale Raad. Een voorbeeld hiervan is het eigen huishoudelijk reglement van de Commissie van Toezicht. Artikel 30, § 1, eerste lid Basiswet bepaalt dat *“elke Commissie van toezicht stelt haar huishoudelijk reglement op, dat ter goedkeuring wordt voorgelegd aan de Centrale Raad.”* De Centrale Raad voorzag hiervoor in een *format*, dat de lokale Commissies desgewenst konden moduleren naargelang hun eigen werking. Net dit huishoudelijk reglement zou een lokale Commissie moeten toelaten om eigen accenten te leggen, rekening houdend met de door haar aangevoelde penitentiaire praxis van de onder haar bevoegdheid vallende gevangenis. De door de Commissie van Toezicht Leuven-Centraal aangebrachte wijzigingen werden echter niet goedgekeurd (o.a. de bepalingen die de versterkte onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de klachtencommissie formaliseren). Ook hier bleek in 2020, ondanks meerdere vragen tot constructief overleg, de Centrale Raad vooral zijn visie door te (willen) drukken. Het culmineerde in een formele brief waarin de Centrale Raad liet weten de door hem naar voren geschoven verbeterde versie in de plaats te stellen van het door de Commissie huishoudelijk reglement.

De Commissie van Toezicht betreurt deze manier van werken. Haar visie op het onafhankelijk toezicht op gevangenis is een dynamisch samenspel van tientallen lokale, autonome Commissies met hun eigen werking die vanop het terrein input en adviezen aanreiken waarmee de Centrale Raad vervolgens aan de slag kan. De Centrale Raad bekleedt door haar centrale rol een unieke positie om vervolgens met al deze info constructief aan de slag te gaan. Hij staat in contact met het DG EPI, maar kan evengoed via verschillende mechanismes en mits overleg en communicatie nuttige informatie, “best practices” en richtlijnen terug laten vloeien naar de lokale Commissies. Hij kan vanzelfsprekend ook bepaalde processen gaan coördineren, idealiter opnieuw met inachtneming van de autonomie van elke lokale Commissie. De Centrale Raad beschouwt zichzelf echter als één grote organisatie met ‘veel verschillende geleidingen’. Voor 2021 wenst de Commissie dat er wordt nagedacht over de verhoudingen tussen de lokale Commissies en de Centrale Raad. Zij blijft hiertoe in 2021, zoals zij dat was doorheen heel 2020, steeds bereid tot constructief overleg.

5 Conclusie(s)

Een duidelijke conclusie is dat de algemene communicatiestijl van de directie naar de gedetineerden toe te wensen over laat. Meer transparantie, duidelijke motivering en betere communicatie (over procedures en beslissingen), zouden heel wat onenigheden en klachten kunnen vermijden. Een belangrijk instrument hiervoor is de bemiddeling, waarbij de Commissie van Toezicht een belangrijke rol kan spelen. Maar ook deze weg weigert de directie steevast in te slaan. Het gevolg is frustratie bij gedetineerden en het indienen van klachten als *last resort*.

Om hieraan tegemoet te komen, is een omslag qua communicatiecultuur noodzakelijk binnen Leuven-Centraal. De Commissie heeft de indruk dat de directie ervan uitgaat dat meer openheid, overleg en bemiddeling in geval van geschillen, haar autoriteit zou kunnen aantasten. Het tegendeel is echter waar. Het gebrek aan transparantie leidt bij de gedetineerden tot een gevoel van willekeur en favoritisme, zelfs discriminatie en racisme. Sommige gedetineerden hebben bovendien de indruk dat het indienen van rapportbriefjes, vragen tot (meer) uitleg over een beslissing of het indienen van een klacht via informele reacties wordt ontmoedigd of tot repercussies zou kunnen leiden. De Commissie kon tot op heden niet vaststellen of deze perceptie terecht is of niet, maar wenst te beklemtonen dat meer transparantie en een bereidheid tot overleg en bemiddeling de voedingsbodem voor dergelijke perceptie zou kunnen wegnemen. Oplossingen die via bemiddeling tot stand komen en dus *a priori* door zowel directie als gedetineerde worden gedragen, zullen beter worden gerespecteerd en leiden tot minder herhaling van gelijkaardige klachten. Dit zou niet enkel kunnen leiden tot de vermindering van het aantal rapportbriefjes aan de directie en de Commissie en van klachten bij de klachtencommissie, maar tot een algehele verbetering van de verstandhouding binnen Leuven-Centraal, hetgeen zowel de directie, het personeel als de gedetineerden ten goede zou komen. De Commissie drukt haar bereidheid uit om hier samen met de directie aan te werken.

Tekort aan transparantie houdt ook verband met het gebrek aan middelen qua informatisering van communicatie- en registratieprocedures. Het enige communicatiemiddel dat de gedetineerde hebben zijn de rapportbriefjes. Aangezien er geen systeem van ontvangstmelding bestaat, zijn gedetineerden niet zeker dat alle rapportbriefjes worden geregistreerd of misschien verloren gaan. Het is voor de Commissie niet altijd mogelijk om na te gaan of een rapportbriefje werd ingediend en werd behandeld.

Een te grote focus op procedures en registratie lost natuurlijk niet alle problemen op. Er moet een basis van vertrouwen ontstaan tussen de directie/personeel en de gedetineerden en de gezondheidszorg en infrastructuur moeten minstens menswaardig zijn en voldoen aan de basisbehoeften.

De Commissie wenst ook voor 2021 een echte samenwerking op te zetten met de Centrale Raad en de andere Commissies van Toezicht om samen onze wettelijke taken uit te voeren, namelijk:

- 1° een onafhankelijk toezicht te houden op de gevangenis van Leuven-Centraal, op de bejegening van de gedetineerden en op de naleving van de hen betreffende voorschriften;
- 2° aan de Centrale Raad, hetzij ambtshalve, hetzij op verzoek, advies en inlichtingen te geven betreffende aangelegenheden in de gevangenis die rechtstreeks of onrechtstreeks met het welzijn van de gedetineerden verband houden en voorstellen te doen die zij gepast acht;
- 3° te bemiddelen tussen de directeur en de gedetineerden omtrent problemen die ter kennis worden gebracht van de leden;
- 4° jaarlijks een verslag betreffende de gevangenis, de bejegening van gedetineerden en de naleving van de hen betreffende voorschriften op te stellen.

Zoals in dit verslag te lezen valt, werden we in 2020 vooral belemmerd in onze derde taak, maar nemen ons desondanks voor om hierop in het volgende werkingsjaar blijvend in te zetten.

Aparte rapportage van de input voor de transversale analyse

Beschrijving van de impact van Covid-19 in 2020 in Leuven-Centraal op het toezicht en gezondheidszorg.

1. Toezicht (verwerkt in paragraaf 3.1. jaarverslag 2020)

1.1. De mogelijkheid van de CvT om haar opdracht inzake toezicht uit te oefenen (bewegingsvrijheid van de CvT binnen de gevangenis, contacten met directie, personeel en gedetineerden, maandelijkse vergadering, enz)

Op 13 maart 2020 heeft de Centrale Raad met onmiddellijke ingang alle activiteiten van de Commissies van Toezicht in de gevangenissen opgeschort tot 3 april, wat hij uiteindelijk verlengde tot 19 april. Dit gebeurde zonder enig overleg met de lokale Commissie. Het zorgde ervoor dat de Commissie op dat moment geen toezicht kon houden. De Centrale Raad richtte een centraal telefoonnummer op, zodat gedetineerden hun klachten toch tot bij ons konden krijgen. Uiteindelijk werd op 19 maart een affiche verspreid in de gevangenis, die echter een verkeerd telefoonnummer bleek te bevatten. Hiervan kwam de Commissie pas op 7 april achter. Vanaf 17 april mocht wekelijks de brievenbus worden geleidigd, maar mocht er nog niet in de nabijheid van gedetineerden worden gekomen. Pas begin mei kon de Commissie terug achter glas met gedetineerden spreken. Dit was een stap vooruit, maar de losse contacten met de gedetineerden die de maandcommissaris soms op de vleugels hadden en zeer waardevol bleken voor de toezichtstaak, waren toen nog niet mogelijk.

Het toen vigerende regime waarbij de helft van de vleugel alternerend openging, zorgde voor een belemmering van onze opdracht.

De maandvergadering van de Commissie bleef wel gewoon online doorgaan.

1.2. b. Welke “best practices” werd er in uw instelling tot stand gebracht (op initiatief van de CvT en/of de directie) die u nuttig acht te delen met andere CvT’s omdat ze bij hebben gedragen tot het behoud (in een of andere vorm) van het toezicht door de CvT.

Door de coronacrisis werd de werking van de CvT noodgedwongen aangepast. De motivatie tot deze wijzigingen ligt enerzijds in de beperkende maatregelen binnen de gevangenis, anderzijds in de bescherming van de leden.

Mede door de coronacrisis werd er beslist om de rapportbriefjes gemiddeld één keer per week door een vast commissielid te laten ophalen in de gevangenis. Deze worden gescand en ter beschikking gesteld van alle leden op een beveiligde gedeelde schijf. Deze werkwijze laat toe de rapportbriefjes voor te bereiden voor het bezoek aan de gevangenis waarbij onder andere kan worden gekeken naar de voorgeschiedenis aan klachten en andere relevante informatie die nodig kan zijn om te communiceren naar de gedetineerden. De werkwijze maakt ook dat de klachten transparant zijn voor de andere leden die geen maandcommissaris zijn. Zij kunnen deze bovendien raadplegen wanneer ze zelf maandcommissaris zijn in een volgende maand. Deze werkwijze laat de werking ontegensprekelijk efficiënter verlopen.

Sinds de coronacrisis mogen leden van de Commissie gedetineerden niet meer individueel op cel zien. Ze worden nu noodzakelijkerwijs opgeroepen vanuit een centraal lokaal waar het gesprek met de maandcommissaris kan plaatsvinden. Hier ervaren we voor- en nadelen. De nadelen zijn ten eerste dat de gesprekken zichtbaarder worden en dus minder anoniem plaatsvinden. Ten tweede komen de maandcommissarissen minder op de gang en worden ze minder *ad hoc* aangesproken. Dit verhindert ook dat zij de sfeer in de wandelgangen zelf kunnen vaststellen. Ten derde laat het gebrek aan celbezoek niet toe eventuele problemen aan de celruimte zelf te detecteren. Voordelen zijn dan weer dat de gesprekken efficiënter verlopen omdat de gedetineerden door een PB worden opgeroepen en zij/hij erop toeziet dat de gesprekken vlot op elkaar aansluiten. De maandcommissaris kan ofwel de gedetineerden in een lokaal in één bepaalde vleugel zien, ofwel in een lokaal op elke vleugel. De laatste optie laat bovendien toe te controleren of de informatie over de klachtencommissie op elke vleugel aanwezig is in de infobakjes. Tot slot ervaren sommige maandcommissarissen een onpersoonlijke gespreksruimte ook als een meerwaarde omdat de gesprekken daardoor meer gefocust zijn op de klacht zelf. Bij bezoeken op cel wordt de aandacht al wel eens afgeleid naar de aankleding van de cel of andere zaken.

2. Gezondheid (beperkt tot het psychisch welzijn van de gedetineerden) (verwerkt in paragraaf 3.4.2. jaarverslag 2020)

2.1. Hoe hebben de gedetineerden de coronacrisis binnen de gevangenis ervaren: welke wijzigingen in detentieregime vonden zij positief, welke negatief?

De gedetineerden ervoeren de coronacrisis op verschillende manieren. De coronacrisis heeft binnen de gevangensmuren vanzelfsprekend een weerslag, onder andere op het detentieregime. Het regime kan een invloed hebben op het psychisch welzijn van de gedetineerden en verdient een aparte vermelding. De CvT ervaart dat de gedetineerden doorgaans de noodzaak van de COVID-maatregelen begrijpen, maar dat de wijzigingen in het detentieregime hierdoor wegen op hun mentaal welbevinden.

De aangepaste bezoeksregeling leidt tot minder contact met de buitenwereld voor een groep van gedetineerden. De gedeeltelijke vervanging van fysiek bezoek door virtueel bezoek wordt doorgaans als positief, maar niet als gelijkwaardig aan fysiek bezoek ervaren. Het gemis van fysiek contact tijdens bezoek, ongestoord bezoek en frequent bezoek heeft een negatieve impact op het mentaal welbevinden.

De regels rond het dragen van mondmaskers en de daaraan verbonden tuchtsancties worden door de gedetineerden als zeer stresserend ervaren. Het feit dat niet alle PB's zich zelf aan de mondmaskerplicht en andere coronamaatregelen houden, geeft de gedetineerden het gevoel dat er met twee maten en twee gewichten wordt gehandeld. Dit zorgt voor ongenoegen bij de gedetineerden. De CvT kreeg meermaals melding van het niet dragen van mondmaskers door PB's versus het streng sanctioneren van gedetineerden hiervoor. Dit zorgt voor ongenoegen en mentale stress bij de gedetineerden.

2.1.1. Valt er iets bijzonders te melden over zelfmoord of pogingen tot zelfmoord door gedetineerden?

In 2020 heeft zich geen geval van zelfmoord voorgedaan in Leuven-Centraal. De Commissie heeft geen formele meldingen gekregen noch signalen opgevangen dat er sprake is van één of meerdere pogingen tot zelfmoord bij gedetineerden die rechtstreeks gelinkt zijn aan de coronacrisis.

2.1.2. Valt er iets bijzonders te melden over toegang tot psychologische/psychiatrische bijstand?

Er wordt noch een positief noch een negatief effect vastgesteld op vlak van psychologische/psychiatrische bijstand door de coronacrisis.

2.2. Welke “best practices” werd er in uw instelling tot stand gebracht (op initiatief van de CvT en/of de directie) die u nuttig acht te delen met andere CvT’s omdat ze bij hebben gedragen tot het behoud of verbetering (in een of andere vorm) van het psychisch welzijn van de gedetineerde

De coronacrisis dwong tot nadenken over de gang van zaken op een aantal vlakken. Hierdoor ontstonden een paar “best practices” die aan te moedigen zijn omdat zij het psychisch welzijn van de gedetineerden ten goede komt.

Ten eerste kon de Commissie door de noodgedwongen terugschroefing van de bibliotheekwerking vaststellen dat er overleg plaatsvond tussen de directie en de verantwoordelijke gedetineerde voor de bibliotheek. Er werd geluisterd naar, en rekening gehouden met, de aanbevelingen van deze laatste om de werking te verbeteren.

Ten tweede had de coronacrisis tot gevolg dat het fysieke bezoek afgeschaft werd en vervangen werd door de mogelijkheid tot het gebruik van Skype voor virtueel bezoek. Deze nieuwe mogelijkheid verdient de aanbeveling om blijvend te organiseren naast het fysiek bezoek. Er wordt in het bijzonder gedacht aan situaties waarin vrienden of familieleden van de gedetineerde ver wonen of moeilijk tot de gevangenis kunnen geraken. Op deze manier kan er gemakkelijker contact gehouden worden met de buitenwereld.